

השומן כשהניחיהו בחמה], הרי בתר דאסרוח בחמה [לאחר שהוא מסריח מן החמה], וכיון דאסרוח שוב אינו ראוי אפילו לכלב, ואין שם "נצל" עליו, אלא הוי ליה כמו עפר בעלמא.

אגב שהובאה הברייתא ד"המחווה באור" מביאה כאן הגמרא נידון נוסף שיש להוכיחו מאותה ברייתא.

תנן במסכת מכשירין [ה ט]:

כל הנצוק הרי הוא טהור, כלומר: המערה משקין טהורים לתוך משקים טמאים, אין הקילוח המחבר את המשקים הטהורים והטמאים, מהוה חיבור לטמא את המשקים הטהורים.

חוינ מדבש הזיפים [מין דבש עב] (17) והצפיחית [אף הוא דבש עב], (18) כי מתוך שהוא עב הרי הוא נידון כאוכל, וכאילו התחתון והעליון מעורבין יחד זה בזה, ונטמא הטהור.

בית שמאי אומרים: לא דבש הזיפים ב-1 והצפיחית בלבד אמרו —

אלא אף המקפה [תבשיל עבה וסמך] של גריסין [פולין שנכתשו במכתשת ומחלקו לשתיים], ומקפה של פול [פולין שלמים], מפני שכשמערים את המקפה מכלי אל כלי, כשפוסק הקילוח היא סולדת [מתכווצת] וחוזרת לאחוריה. (1)

קתני, יש לפרש שהמחווה בידים כמו "המחווה באור", ולכן אינו מטמא מטעם נצל.

17. בביאור "דבש הזיפים" נחלקו אמוראים בסוטה מח ב:

רבי יוחנן אומר "דבש שמזייפין אותו", כלומר: מתוך שהוא עב מאד, דרך לזייפו ולמהול בו מים; ריש לקיש אומר: על שם מקומו שנקרא "זיף".

18. "צפיחית" הוא דבש שרודה אותו מן הכוורת מעורב עם השעוה, ולכן הוא עב.

1. א. בערוך ערך סלד, כתב: "מה שבשפת הכלי חוזר לכד שונשפך ממנה", ומבואר, שאין כל העמוד חוזר, ואף על פי כן כל העמוד הניצוק נחשב חיבור.

ב. במאירי הקדים מה שאמרו במכשירין [ה י], שהמערה משקה צונן לחם, ניצוק הוי חיבור משום שזיעת [אידי] המים עולה כתימורת של

לגר" אין חילוק בין בשר לבין נצל שאינם מטמאים אם נפסל מאכילת גר, כמבואר לעיל, ואילו השיעור בנבלת עוף טהור אינו אלא בבשר, אבל בטומאת נצל לא נאמר שיעור זה, וכל אלו הדברים צריכים תלמוד.

ב. ביארו התוספות שאף אם תמצי לומר "אין נצל לנבילה", מכל מקום לא תיקשי למה אם המחווה באור הרי הוא טמא, והרי בשר שנמחה אינו מטמא אלא משום נצל; ומשום דנצל לא הוי אלא "כשנרקב ונמחה מעצמו", ולא כשהמחווה באור.

ובפשוטו עיקר כוונתם היא משום שאינו נרקב, ואין הקפידא שיימחה מעצמו, ולכן אף ש"המחווה בחמה", דמשמע שנתנו אותו בחמה להימחות, הרי הוא מטמא משום נצל אם יש נצל לבהמה; ואולם ב"באר משה" כתב, ד"המחווה בחמה" היינו שהניחיהו בצל וחמה ממילא באה, וחידוש הוא בהבנת דברי התוספות; ועוד תיקשי לפירושו: מאי מקשה הגמרא בהמחווה בחמה שיטמא משום "נצל", והרי כיון ש"המחווה"

בעי רמי בר חמא לדעת חכמים: (2)

האם יש ניצוק לאוכלין, כגון המחה שומן ועירהו לתוך אוכלין טמאים, (3) ונטמא כל השומן מחמת חיבורו, כמו שיש ניצוק בדבש הזיפים והצפיחית.

או שמא אין ניצוק לאוכלין, ואין כאן חיבור?

והספק תלוי איך לפרש את טעמם של רבנן לענין דבש:

מי אמרינן: הא דניצוק בדבש הוי חיבור, הוא משום דאית בהו [בדבש הזיפים והצפיחית] רירי, (4) והרי הן נמשכין כדבך וסולדין לאחוריהן.

והני [שאר אוכלין] הרי לית בהו רירי, ואין הניצוק חיבור.

או דילמא: משום דסמיכין [שעבים הם] הוא שאמרו חכמים ניצוק דבש הזיפים והצפיחית

עשן, ומתערבת דרך העמוד במים שבכלי העליון, וכאן אנו עוסקים במערה לצונן, או חם לתוך חם.

ובביאור ענין "סולדת לאחוריה", כתב: "כשקילוח הצונן פוסק, יוצא ריר כמין חוט שמחבר העמוד העבה למשקין התחתונים, ואותו חוט מתכווץ ונסוג לאחוריו ונבלע בתוך העמוד העבה החוזר לתוך הכלי, ונמצא אותה טיפה המחברת הטהור והטמא יחדיו, חוזרת לתוך הכלי העליון, וכל שהוא מטמא בצירוף חיבור הניצוק"; וראה עוד בפירושו "משנה אחרונה" במסכת מכשירין.

ג. ב"חזון איש" [מכשירין ו יא] הביאו ב"ארוי הלבנון", חקר ביסוד דין זה, שריר הסולד לאחוריו עושה חיבור, אם טעם הדבר הוא מפני שהריר מחשיב את דיבוקן זה בזה, ולכך חשיב חיבור, או שמא הטעם מפני דכששב הריר לאחוריו, הוא מושך עמו טיפה מן התחתון ומטמאת הטיפה הטמאה את העליון; וראה שם שמצדד כטעם הראשון.

2. כי לדעת בית שמאי פשיטא שטעמם משום רירי, ובאוכלין ניצוק אינו חיבור; ובפשוטו, מה שאמרו בית שמאי אף המקפה של גריסין, דמשמע שבאו להוסיף על תנא קמא, הוא משום שתנא קמא אינו מודה במקפה של גריסין [כי גריסין לא סמיכין], אבל אין הכי נמי שבאוכלין

תנא קמא מוסיף על דברי בית שמאי. וראה ברש"ש שדייק מדברי התוספות לקמן ד"ה מידי, שבית שמאי מודים דסמיכי הוי חיבור, אלא שסוברים שאף רירי הוי חיבור, וראה ב"קרן אורה".

ובמאירי נראה שפירש חקירת הגמרא כך: האם טעמם של חכמים משום רירי, ובית שמאי חלקו עליהם שאף במקפה של גריסים שייך טעמא דרירי, או שבאמת טעמם של חכמים משום דסמיכין, [והוא הדין כל מאכל עבה, ומקפה של גריסין בכלל], אבל בית שמאי היו טועים בדברי חכמים, וסוברים שטעמם משום רירי, ולפיכך באו להוסיף מקפה של גריסים; ולפי דבריו בית שמאי לית להו טעמא דסמיכין, וראה ב"תוספות רי"ד".

3. כן כתבו התוספות; ואין לפרש שהשומן נחשב חיבור לאוכלין, שהרי חיבורי אדם אינם חיבור, [כמבואר בהקדמה בהמשך הסוגיא], אלא על השומן עצמו אנו דנים, אם נחשב כמחובר לענין שהעליון יקבל טומאה מן התחתון, כלומר מן האוכלין, ואם האוכלין ראשון לטומאה, יהיה השומן שני לטומאה; וצריך תלמוד מה הוצרכו התוספות להזכיר שעירה את השומן לאוכלין טמאים.

4. ומכל מקום, אף על פי שגם אליבא דרבנן

חיבור הוא, **והכא** [שאר אוכלין] **הא פמיכין** הם, וניצוק שלהם חיבור.

א. כזית מבשר המת מטמא במגע במשא ובאוהל, ואם נחלק, הנוגע במקצתו טהור.

ב. חיבור אדם אינו חיבור [אהלות ג ד], שכל דבר שנחלק מחיבורו, וחזר אדם וחיברו, אינו חשוב חיבור, ולפיכך כזית מן המת שנחלק, וחזר אדם וחיברו, אינו חיבור, ואין הנוגע בו טמא.

אמר רבא: תא שמע:

חלב מן המת שהוא שלם [חתיכה אחת שאינה מפוררת] **והתיכו** [המחהו באור], **טמא** הוא אם נשאר בו כזית, והנוגע בו טמא כנוגע בכזית מבשר המת.

היה החלב **מפורר** ולא היה בו מעיקרא כזית שלם, אף על פי שחזר **והתיכו** באור, ונעשה

הכל חתיכה אחת, הרי הוא טהור ואינו מטמא במגע, (5) מפני ש"חיבור אדם אינו חיבור". (6)

אמר רזה רבי זירא:

אנא [אני] **ומר בריה דרבינא, תרגימנא** [פירשנו את הבריייתא]:

הכא במאי עסקינן: כגון דבהדי דמרתח ליה [בזמן הרתחת החלב], **סליק עמוד לפומיה דמנא**, (7) עלה בבת אחת כזית חלב לפי הכלי מכח האש, **וקרש** שם, ונמצא **דאיתיה כולא גבי הדדי**, שהיה הכזית כולו במקום אחד וכלל לא נחלק.

והרי כזית חלב כשנותנין על האש, אי אפשר שלא נפרדה טיפה אחת ממקום חיבורה מחמת הרתיחה —

ואי סלקא דעתך אין נצוק לאוכלין, אם כן

ג. ומה שמצאנו לעיל מט ב, שרביעית דם שיצאה משני מתים הרי היא מטמאה, היינו באוהל, תוספות; [או במשא, כדלעיל אות א].

6. אין להוכיח מכאן שאף לענין צירוף אוכלין לקבל טומאה בכביצה אין חיבורי אדם חיבור, דשמא דוקא לענין טומאת מת שהטומאה באה ממנו נאמרה ההלכה שחיבורי אדם אינו חיבור, תוספות; וראה ב"ארוי הלבנון" אות קטז, ובזבחים קה ב.

7. א. "דאילו לא קרש בפומא דמנא, אלא חזר ונפל למקומו, [הרי] אין נופל יחד, אלא דרך ניצוק, [כלומר: מעט מעט, ולא כזית בבת אחת] שאין כח האש מסייע ליפול [בבת אחת] כמו שמעלהו, וכי סליק, סליק בבת אחת, וכי נפיל נפיל דרך ניצוק", תוספות.

הטעם הוא משום רירי, חולקים הם על בית שמאי בדיון מקפה של גריסין, ומשום דלית בהו רירי כולי האי.

והמאירי כתב: "שאינ בהם רירים שייבלעו בתוך העמוד החוזר, ומשנפסק נושרין טיפין עד שאין טיפת ראש העמוד חוזרת לכלי העליון", והוא לשיטתו בענין סולדת לאחוריה, שמלבד עמוד החוזר, צריך שתעלה טיפה מלמטה [ראש העמוד] אל למעלה.

5. א. אבל באוהל מטמא, כיון שאף בלא שחיברן היו מצטרפים לטמא באוהל, [ולענין משא, ראה לשון תוספות, המאירי ובחולין קכד ב].

ב. ואם נגע וחזר ונגע בכזית שנחלק, כלומר: בידו אחת נגע בזה, ובידו השניה נגע בזה, נחלקו תנאים בדבר, ראה חולין שם.

והרי אף על פי שלא פירש תנא קמא את טעמו, מכל מקום אין הכרח שטעמו וטעמם של בית שמאי שוים, ויש לומר:

התם — בדברי תנא קמא — הטעם הוא **משום דסמיכין**.

ואילו **הכא** — בדברי בית שמאי — הטעם הוא **משום רירי**.

שנינו במשנה: **ועל מלא תרווד רקב:**

ומפרשינן: **וכמה שיעורו?** (9)

חזקיה אמר: **מלוא פיסת חיר, היינו כף חיר מתחילת פיסוק האצבעות ועד הזרוע.**

רבי יוחנן אמר: מלוא חפניו. (10)

ומקשינן מהא דתנן:

מלא תרווד רקב שאמרו, ישנן מעיקר (11) אצבעות [ממקום פיסוק האצבעות] ולמעלה

שלם והתיכו נמי ליטח, שהרי נפרדה הטיפה, וכשחזרה אינה נחשבת כמחוברת, כי חיבורי אדם יש כאן ואינם חיבור.

אלא ודאי שמע מינה: ניצוק חיבור הוא באוכלין, ואף כאן הרי אי אפשר שאותה טיפה אף בשעת ההתכה לא תהיה מחוברת לשאר החלב על ידי ניצוק. (8)

אמר ליה רבינא לרב אשי: תא שמע לפשוט מן המשנה עצמה, שטעמם של חכמים הוא משום דאית בהו רירי:

שהרי שנינו במשנה: **בית שמאי אומרים: אף המקפה של גריסין ושל פול, מפני שהם פולדין לאחוריהן, הרי שטעמם של בית שמאי הוא משום רירי, אם כן מסתבר שאף טעמו של של תנא קמא הוא משום רירי, שהרי לא פירש תנא קמא טעם אחר לדבריו.**

דוחה הגמרא: **מידי איריא** [וכי יש מכאן ראייה]?!

שמתפרד על ידי כח האש, וחוזר ומתחבר, נחשב "חיבורי אדם".

וראה במאירי שפירש, דסלקא דעתין שאחרי שהותך החלב במחבת עירה אותו לכלי אחר, ואם ניצוק באוכלין אינו חיבור, נמצא שבשעת העירווי נחלק החלב ושוב לא ייטמא.

9. שהרי לא נאמר במשנתנו מה גודלו של התרווד.

10. כתב ב"תוספות יום טוב", שהמשנה הזכירה "תרווד", משום שאין דרך להחזיק את הרקב ביד אלא בכלי.

11. הגר"א הגיה "מקשרי", אבל התוספות והרא"ש גרסו "מעיקר".

ב. וראה במאירי שפירש, שהגמרא תירצה, דלא מיירי באופן שעירה את החלב לכלי אחר, אלא שבשעת ההרתחה היטה את המחבת לצד אחד, והתאסף כל הכזית בזוית הכלי ושם קרש. ג. לפי המבואר בסוגיא נמצא, שאם ננקוט שאכן אין ניצוק חיבור באוכלין, הרי שחלב שהמחהו באור בלא דסליק עמודא לפומא דמנא, אינו חיבור ואינו מטמא.

וראה במאירי שכתב: "ומכל מקום אין אנו צריכין לכך, שכל שהוא טמא כולו אינו מתפרד על ידי ניצוק, שהניצוק אינו עושה חבור לחדש טומאה בטהור, אבל מכל מקום במה שהוא כולו טמא אין הנצוק מפריד, ונמצא לא מחבר ולא מפריד".

8. כן פירשו התוספות והרא"ש; ולפי זה מה

“מלא פיסת היד” ו”מלא קשרי אצבעותיו ולמעלה”, חד שיעורא הוא, אותו שיעור הוא, כי כך מחזיק זה כמו זה.

אמר ליה רב שימי בר אדא לרב פפא: קושיא מעיקרא ליתא:

ממאי דהאי “מקשרי אצבעותיו ולמעלה” היינו למעלה לראש אצבעותיו, והרי דילמא למעלה לצד הגוף, (14) דהוה ליה השיעור של התנא “מלא פיסת היד” כמו שאמר חזקיה.

[לצד חוץ], (12) כלומר: שיעורו הוא כמלוא אצבעות היד, דברי רבי מאיר.

וחכמים אומרים: שיעורו הוא מלא חפניו. (13)

בשלמא על רבי יוחנן לא תיקשי, שהרי הוא דאמר ברבנן שאמרו “מלא חפניו” כדבריו.

אלא חזקיה שאמר “מלוא פיסת היד” כמאן?! והרי אין דבריו לא כרבי מאיר ולא כרבנן!?

אמרי בני הישיבה לתרץ:

תנו רבנן: איזהו מת שיש לו רקב: (1)

א-א

אצבעות” הוא סוף האצבעות לצד חוץ, ולמעלה עד מקום פיסוק האצבעות נלזה הם קוראים לעיל “ראשי האצבעות”, ואילו רב שימי מפרש “עיקר אצבעות” מקום פיסוק האצבעות ולמעלה עד מקום חיבור היד לזרוע; ונראה עוד מדבריהם שהם מפרשים “למטה” האמור בגמרא, שאין הכוונה להורות על הכיוון, אלא על מיקום עיקר האצבעות שאינו למעלה אלא למטה.

והוסיפו: ולמעלה דקאמר היינו לצד הגוף עד פרק הזרוע, ומזה משמע שכך הוא לפי רב שימי, ואילו לדעת המקשן מתפרש “למעלה” לצד חוץ, וזה סותר מה שמדויק מדבריהם הראשונים, כי אם לדעת המקשן “עיקר אצבעות” היינו סוף האצבעות, אם כן אף לדבריו מתפרש “למעלה” לצד הגוף, ואם היינו מוחקים בדבריהם את התיבות “דקאמר היינו” היה ניחא.

גם לשון “למטה” אינו מובן, שהרי הכיוון לצד הגוף נקרא בלשון הגמרא “למעלה”, ואילו לפי מה שפירשו הם, “למטה” היינו לצד הגוף, וצריך תלמוד.

1. מה הוא רקב:

12. נתבאר על פי הראש שכתב: “קא סלקא דעתין ממקום שמתחילין האצבעות להתפצל עד סוף היד, וקרי ליה למעלה לפי כשאדם משתמש בידיו ומגביה ראשי האצבעות הם כלפי מעלה, ושיטת התוספות בזה צריכה לימוד כפי שיתבאר בהערה בסוף הענין.

13. ראה “קרבן אורה” אם השיעור הוא בשתי ידיו או בידו אחת.

14. כן נראה שגורס הראש, ולפי פשוטו אין הבנה לגירסא שלנו “דילמא למטה ידיה”, שהרי התנא קורא אותו למעלה והאיך הגמרא קוראת אותו למטה.

ושיטת התוספות בכל זה צריכה לימוד: לעיל פירשו: ישנן מעיקר אצבעות ולמעלה עד ראשי האצבעות, ובפשוטו היינו ממקום פיסוק האצבעות עד ראשי האצבעות לצד חוץ.

וכאן כתבו: ממאי דהאי מקשרי אצבעותיו ולמעלה היינו לראשי אצבעותיו דפרכת מינה דילמא למטה, דקרי עיקר אצבעות מקום שמחוברין לה ליד, ומלשונם זה נראה שלדעת רב שימי משתנה פירוש “עיקר אצבעות” ממה שהיה סבור המקשן, והיינו שהמקשן סבר “עיקר